

Ristningar



ÄRGÅNG 6, NUMMER 15

2012 JANUARI

HUVUD-ARTIKLAR

- Fornträden—bandtillverkning
- På jakt efter gamla kartor

I DET HÄR NUMRET:

Fornträden – bandtillverkning 2-3

Resor 2012 4

Naturvårdspris 4

På jakt efter gamla kartor 4

Höglandets Fornminnesförening

Här är ett nytt nummer av Ristningar. Orsaken till att det kommer ett nytt nummer så tätt inpå det förra är främst att vi har ett stundande årsmöte. I samband med detta så har vi även ett mycket kort extra årsmöte på grund av en ändring i stadgarna.

Så här års är ju lågsäsong inom mycket av våra intresseområden. Utgrävningar har "lagts på is", de flesta fornminnen är dolda av snö etc. Men man kan ju fortfarande gå på museum och även titta på byggnader. Även läsa böcker går utmärkt; tänk på att vi har ett bibliotek i föreningen som ni gärna får låna böcker från.

I höst öppnar Läns museet

igen efter sin renovering men man har en stadshistorisk utställning i Arkivhuset, samma ingång som Jönköpings Stadsbiblioteket, öppet kl 9–18.40 samt helger kl 11–14.40. Man kan utbrista "äntligen!" med anledning av detta. Det finns alltså en utställning som behandlar Jönköpings historia sedan en tid, något som saknats på museet länge. Exempel på evenemang i Arkivhuset är:

Söndag 19 februari kl 13
Visning: Minnen, människor, platser.

Och:

Söndag 26 februari kl 13
Den dolda lustgården – Ba-

ron Posses okända park på Rosenslund.

Just nu har vi några artiklar i lager, men behöver som vanligt påfyllnad. Vi har bland annat fått en artikel som egentligen är från Smålands-Tidningen som vi kommer att återge i sin helhet med benäget tillstånd. Detta leder oss till den sedvanliga önskan om bidrag. Det går att skicka texter i datorformat eller som handskrivna underlag.

Redaktionen

En påminnelse till alla flyttfåglar: När ni får ändrad adress, telefon eller e-postadress så vill föreningen få ändringen också. Det är synd om vi skulle hugga i sten med Ristningar.....

(Vice) Ordförande har ordet

Det börjar närma sig dags för årsmöte igen. Som vi skrev i förra numret har vi haft lite problem att hitta nya styrelsemedlemmar, men nu har vi fått till något som vi hoppas ska fungera. Samtidigt med kallelsen till årsmötet har ni fått en kallelse till ett extra årsmöte, samtidigt med det ordinarie. Detta blir endast ett fem minuter långt möte under kaffeserveringen för att klubbas igenom en stadgeändring. Denna ändring gäller antal ledamöter i styrelsen, antalet revisorer och möjligheten att

utse hedersmedlemmar.

Vi har som ni säkert förstår blivit tvungna att stuva om lite i styrelsen. Jag, Lars Ljungberg, som verkat bland annat som vice ordförande, är nominerad som ordförande. Även sekreterare och kassör kommer, som det ser ut, att bli nya namn, men båda välkända sedan tidigare. Man riskerar inte att bli med i styrelsen bara för att man är på årsmötet!

Jag, och resten av nuvarande styrelse, hoppas att det blir

minst lika bra uppslutning till detta årsmöte som till tidigare!

Kom även ihåg årets resor, se sidan 4 i detta nummer av Ristningar.

Lars

Fornträden – bandtillverkning

”Tyvärr har man lyckats förstöra mycket av textilfynden. En ”expert” lär ha sagt att ”man måste ju förstå att svärden är viktigare”

När jag åter igen tar upp fornträden, ämnar jag skriva om bandtillverkning. Man tänker sig gärna att utvecklingen gått från enkla knutar, snoddar och knutna och handpåtade band fram till mer avancerade tekniker som vävda band. Övergångarna går inte helt att följa och samma tekniker har funnits i skilda kulturer över hela världen, om än i olika material och för olika användningsområden. Vid folkvandringar och av sjöfarande har kunskaperna och redskapen förts vidare och nya mönster har utvecklats och fått nya bruksändamål.

Brickvävda band.

Denna teknik har förekommit i de flesta kulturer sedan tusentals år tillbaka. I nordtyska och danska brons- och järnåldersgravar har sinnrikt vävda band hittats. Man väver med hjälp av brickor som är kvadratiska, 5-8 cm breda och med ett hål i varje hörn. Genom hålen träs varptrådarna. Brickorna kan vara gjorda av trä, ben, horn eller läder. Antalet kan variera från några få upp till 100 st beroende på hur brett bandet ska bli.

I Högom vid Sundsvall ligger Norrlands mest kända gravfält. Det består av 3 storhögar, 7 mindre högar och en runsten. I en av storhögarna, som är från folkvandringstiden, fann man en timrad kammare.

Däri hade lagts liket av en man med en rikt smyckad klädedräkt, en hel vapen uppsättning och diverse dyrbara föremål. Den s.k. Högommanteln, som är från någon gång runt 500 e.Kr. är dekorerad med brickvävda band. En del av fynden finns nu på SHM och en del på museum i Sundsvall.

En av de större och mest varierande samlingar av textila redskap och textilier som någonsin hittats i en grav gjordes i Oseberg i Vestfold i Norge. Det s.k. Osebergsskeppet är 21,5 m långt och byggdes c:a 820 e.Kr. Graven är från 834 e.Kr. Kan det vara drottning Åsa som begravdes där? Forskningen därom ger inget svar. Bland sängar, kistor vävstolar och mycket, mycket mera fann man ett fullt bevarat och till hälften färdigvävt band med 52 brickor. Skeppet finns att se på Kulturhistorisk Museum i Oslo. Tyvärr har man lyckats förstöra mycket av textilfynden. En ”expert” lär ha sagt att ”man måste ju förstå att svärden är viktigare” (Red anm: hur kan man som arkeolog uttrycka sig så?). I alla fall saknar fynden motstycke i Norden, sett med en textilintresserad ögon.

I den stora vikingagraven vid Mammen på Jylland, som jag tidigare skrivit om, fann man på ett tyg vävt av silke och guldtråd, ett av ull vävt brickband. Fyndet är från c:a 970 e.Kr.

Från Birka kommer några brickband, vävda av silke och lin. Dessa har stora likheter med mammenfynden, och det kan tyda på att de i båda fallen är införda från t.ex. Bysans.

När Leksands kyrka restaurerades på 1970-talet fann man under vapenhuset vikingagravar. Bland de väl bevarade textilierna fanns en mantel med ett 4.5 cm brett brickvävt band av rött, gult och grönt ullgarn. Mönsterna finns än i dag på band till våra traditionella folkdräkter.

Brickband är mest omtalat, när det gäller gamla band, men det finns en mängd andra metoder som är minst lika gamla.

Man kan **påta** band, som väl de flesta har gjort som barn. Man ”virkade” med fingrarna eller med hjälp av några nubb på en trådrulle av trä.

När man **gaffelpåtar** en snodd behövs en slynggaffel. En av de äldsta funna i Norden är från tidig medeltid och funnen vid utgrävningar i Lödöse. Gafflarna, som är en gaffel med bara två klor, har oftast gjorts i trä, men även av ben eller horn.

Pinnband och språngade band.

Detta är flättekniker där ett antal uppspända trådar byter plats och snos om varandra och med hjälp av pinnar låser man snoddarna, och sedan flyttas pinnarna undan för undan allteftersom bandet växer fram. Detta är en

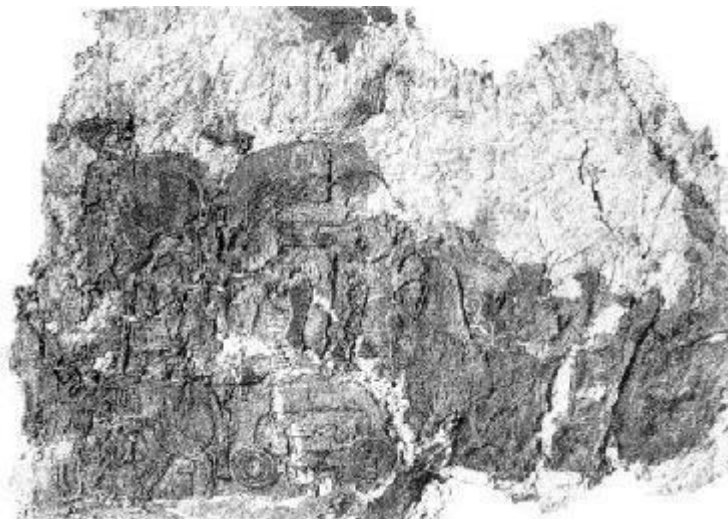
gammal teknik och i Norden har de äldsta fynden gjorts i bronsgravar. I Sverige förekommer en mängd dialektala namn på detta hantverk.

Bandgrind är ett vävredskap som funnits i sydeuropa sen vår tideräknings början, men som sent introducerats i Norden. Den började användas här under medeltiden. Detta är ett redskap för att väva smala band. Grinden består av en ram med smala pinnar med borrarade hål. Varptrådarna träs i hålen och mellan pinnarna. Genom att höja och sänka bandgrinden uppstår ett skäl vari inslagstråden träs.

Jag är väl medveten om att det kan vara svårt att förstå mina beskrivningar både på redskapen och hur man går till väga vid de olika tillverkningsmetoderna. Av olika anledningar är det problem att få bra och beskrivande bilder i vår kära tidning Ristningar. De som vill veta mera råder jag att söka på Internet. Är någon i föreningen extra intresserad har jag en hel del böcker som man kan få kika i. Hör i så fall av er!

Anna-Karin Wallin

”Är någon i föreningen extra intresserad har jag en hel del böcker som man kan få kika i. Hör i så fall av er!”



Bonad från Osebergsskeppet i original. Återgiven från Wikimedia, ej copyright-skyddad pga ålder.



Detaljer från replik av bonad enligt ovan. Återgiven från Wikimedia, användare Skadinaujo, Creative Commons CC-BY-SA-2.5

**Höglandets
Fornminnesförening**
c/o Bertil Johansson
V Strandvägen 11
578 33 ANEBY

Telefon: 0380-207 07
(Ordförande Bertil Johansson)

Redaktion:
Michael Wallin
Lars Ljungberg

E-post:
nyhet@fornminne-hogland.se

Vi finns på webben, besök oss på:
<http://www.fornminne-hogland.se>

Webbansvarig: Lars Ljungberg

Resor 2012

I korthet kan vi nämna de två stora resorna som planeras för året;

En endagars resa till södra Östergötland och Ydre och Kinda kommuner den **nionde juni**. Tidervals kyrka, en av Sveriges äldsta träkyrkor och Smedstorps dubbelgårdar är några av målen. Vi har bokat en liten buss som vanligt och anmäl intresse så snart som möjligt till Gunnel Granmo, 0383-310 37 eller Hans Forssander, 0380-415 74. Först till kvarn...

Årets tvådagarsresa går till Västkusten och Mölndalsområdet. På vägen dit troligen även Ulricehamn. Förslaget på datum just nu är helgen 18-19 augusti. Denna resa görs i samarbete med Göteborgs fornminnesförening som vi kommer att ha på besök i maj i år.

Vi hoppas på en bra uppslutning på dessa intressanta resor. Men kom ihåg att vara ute i tid, särskilt för endagsresan som har begränsat antal platser!

Redaktionen och Programkommittén

Naturvårdspris



Våra medlemmar Eva och Sven Engstrand har tilldelats Aneby kommuns miljöpris 2011 för sitt arbete med att återskapa naturbetesmarker. De köpte gården Kopparp 1970 och har sedan arbetat med att röja bort oönskad vegetation, skaffade får som höll borta aspely och så småningom i stället kor som inte betar ner så hårt som fåren gör och de upptäckte då att en mängd växter kom upp. Eva har fotodokumenterat alla arter och har nu album med över 100 arter varav flera ovanliga och/eller hotade. Dessutom har hon dokumenterat ett 50-tal fjärilsarter. En annan naturinsats är att paret har ett 60-tal fågelholkar som Sven snickrat ihop och som sköts noggrant, och varje år förs statistik över vilka holkar som är bebodda. En verkligt fin insats för den biologiska mångfalden! Det är glädjande att läsa om föreningsmedlemmars insatser. För några år sedan fick Bertil och Greta Aneby kommuns kulturpris. Föreningen gratulerar Eva och Sven till priset!!

Greta

På jakt efter gamla kartor

Det är måndag 23 januari i år. Färden går på krokiga och hala vägar till Bordsjö, chaufför är Linnea från Länsmuseet med Bertil J. och jag som passagerare. Anledningen till vår resa är att söka rätt på gamla historiska kartor eftersom dessa saknas på länsmuseet från fideikommisset. Väl framme så står Bordsjö säteri i vackraste vinterskrud med sina flyglar. En stund efter framkomsten träffar vi Lars Knutsson som ansvarar för Bordsjö säteri. Vi visas upp till andra våningen i vänster flygel där lämplig plats finnes. Strax därefter kommer Lars Knutsson upp med famnen full av rullar av gamla kartor från källaren. Jag kan lova att det är med andlös spänning som Linnea med varsam hand rullar ut den första kartan från början av 1800-talet, Bertil och jag fixerar med glasskivor i kanterna så kan fotodokumentationen börja. Vid en första anblick kan man se att landskapet har förändrats en del runt Bordsjö säteri där det var åker förr är det skog idag o.s.v. Dessa gamla kartor är till god hjälp när vi söker efter fornlämningar. Rulle efter rulle fotograferas och efter drygt två timmar är vårt arbete klart, ca: 20-25 rullar med 1800-tals kartor från Askeryd och Marbäcks socknar har fotodokumenterats - alla tillhörande Bordsjö fideikommiss. Detta var en ny och spännande upplevelse för oss och nu väntar en genomgång av kartorna på länsmuseet.

Hans Forssander

